

Anders Wijkman: Utarmningen av resurserna leder till en kollaps av våra ekonomier

Vi förbrukar naturresurser i en takt som kommer att leda till allvarliga bristsituationer och större skador på biosfären. På sikt skulle vi behöva minst fyra jordklot för en balanserad situation. Utmaningen består i att hushålla långt bättre med resurserna. Det skriver Anders Wijkman, ordförande för organisationen Viable Cities. På onsdag den 2 september håller han en föreläsning i serien Klimatet & vi på Stadsbiblioteket i Halmstad, klockan 17.30–18.45, med rubriken ”Geopolitik, resurser och klimat”.

Vår livsstil är inte långsiktigt hållbar. Vi förbrukar naturresurser i en takt som kommer att leda till både allvarliga bristsituationer men därtill allt större skador på biosfären.

Vi talar inte mycket om det i dessa termer men biosfären är vårt livsuppehållande system och den negativa påverkan som nu sker kan inte fortsätta. Vi står inför minst fyra parallella kriser:

Klimatförändringen.

Förlusten av biologisk mångfald och degenereringen av vitala ekosystem, inklusive haven.

Knappheten på färskvatten i många regioner.

Den storskaliga föroreningen av både luft och vatten.

Sambandet mellan tillväxten i ekonomin och resursanvändningen har hittills varit linjärt. Det årliga uttaget av jordens naturresurser har mer än tredubblats sedan 1970 – från 30 miljarder ton till 106 miljarder ton om året. Miljöpåverkan är dramatisk.

Sammantaget står utvinningen och bearbetningen av fossila bränslen, metaller och mineraler samt produktionen inom jord- och skogsbruk för 60 procent av utsläppen av växthusgaser, drygt 90 procent av förlusten av biologisk mångfald och 40 procent av partiklar i luften som är ett hot mot hälsan.

Våra produktionssystem är till största delen linjära, innebärande att de flesta material bara används en gång - och detta trots att många material skulle kunna brukas om och om igen. Orsaken är att det som regel är billigare att utnyttja jungfruliga material – från naturen – än att bruka återvunna material. Stora

ekonomiska värden förloras genom att mängder av material, som fortfarande har ett värde, regelmässigt kasseras.

Till bilden hör också en extremt ojämlig fördelning. En medborgare i Sverige har ett materiellt fotavtryck på cirka 20 ton per capita och år. Motsvarande fotavtryck i ett låginkomstland är tre till fyra ton. Därtill kommer att genereringen av växthusgaser är bara en tiondel så stor.

En konsekvens av utvecklingen är att vi skuldsätter oss allt mera gentemot framtida generationer. Det representerar ”det största marknadsmisslyckandet genom tiderna”, enligt professor Nick Stern. En kollega till Stern, professor Partha Dasgupta formulerar det på följande sätt: ”Naturen är en blind fläck i ekonomin som vi ignorerar under stort och ökat risktagande.”

Enligt olika beräkningar skulle vi på sikt behöva minst fyra jordklot för en balanserad situation. Utmaningen består naturligtvis i att hushålla långt bättre med resurserna. Om inte politiken läggs om efter sådana principer kommer naturresurserna – basen för vår överlevnad – att utarmas och leda till en kollaps för våra ekonomier. De rika ländernas materiella fotavtryck måste reduceras kraftigt över tid – både för att klara klimat- och miljömålen och för att ge människor i låginkomstländerna en fair chans att öka sin del av resursutrymmet.

Ännu för några år sedan fanns en växande insikt bland flertalet regeringar världen över att vår relation till naturen – som vi för övrigt är en del av – måste förändras. Både klimatkonventionen och konventionen om biologisk mångfald vittnar om detta. Målen i dessa två konventioner är visserligen inte tillräckligt ambitiösa – men dock ett steg på vägen.

Sedan Trump blev president har situationen i grunden förändrats. Han påstår att klimatförändringen är ett ”påhitt” och har en övergripande prioritering: att exploatera jordens olika resurser maximalt.

Han använder uttryck som ”Dig, baby, dig” eller ”Grab, grab, grab”. Han har gjort anspråk på råvaror i allt från Kanada till Venezuela och Grönland.

Allt detta leder naturligtvis till att länder i andra delar av världen ser om sitt hus och blir både mer protektionistiska och mindre benägna till samarbete. Ansträngningarna att genom samverkan plana ut resursanvändningen och utveckla långt mer resurseffektiva och cirkulära produktionssystem har kommit på skam.

Allt detta är allvarligt. Vi står inför en stor teknikomställning – främst när det gäller energisystemet. Det kommer att behöva utvinna stora mängder mineraler samtidigt som de gigantiska volymer av olja, kol och gas som årligen tas upp ur jordskorpan kommer att minska.

Men inte bara energisektorn kräver stora volymer mineraler. Detsamma gäller för den snabba utbyggnaden av AI och datacenters samt den nya inriktningen av krigföringen – mot stora mängder drönare.

För att hantera all denna mineralutvinning skulle behövas nära samarbete mellan världens länder för att minimera miljöskadorna och för att utveckla cirkulära system som gör att gruvdriften på sikt kan minska kraftigt.

Detta är särskilt viktigt eftersom mineraltillgångarna är ojämnt fördelade över jorden.

Kina sitter till exempel på betydande tillgångar och har därtill utvecklat avancerad teknik för att förädla metallerna. Men med Trump i Vita Huset är samarbete inte på kartan. Risken är sålunda att mineralerna utnyttjas i ett handelskrig där tillgången blir osäker – vilket kan sakta ned energiomställningen och över huvud taget skapa ökade spänningar i världen.

Vi kan bara hoppas att USA:s väljare så mycket som möjligt stryper Trumps makt i höstens val – och på sikt väljer en hederlig president. Samtidigt måste EU-länderna hålla fast vid den Gröna given och fortsätta arbetet för ett mera hållbart energi- och material-system. EU måste visa upp ett positivt exempel för resten av världen. Annars blir framtiden mörk.

Frågan jag ställer mig är: Varför har denna viktiga fråga inte en större plats i den pågående valrörelsen?